

DIN ISTORIA TÎRGU-MUREȘULUI: ASPECTE ALE EVOLUȚIEI SALE POLITICO-SOCIALE, DEMOGRAFICE ȘI ECONOMICE ÎN PERIOADA 1944 – 1989

SIMION COSTEA

Din cauza cenzurii regimului comunist, care a căutat să împiedice cunoașterea adevărului istoric despre propria epocă, înainte de 1989 nu a fost elaborată nici o lucrare istorică critică privind evoluția de ansamblu a orașului Tîrgu-Mureș în întreaga perioadă postbelică. Această temă a putut fi abordată doar secvențial înainte de 1989, în lucrări științifice de geografie economică și de istoria învățământului, incluse în monografiile ale județului Mureș. Prin urmare, demersul nostru își propune să fie primul studiu științific de istorie a Tîrgu-Mureșului în perioada 1944-1989, abordând aspectele sale politice, sociale, demografice și economice fundamentale, pe baza valorificării în spirit critic a surselor istorice (arhiva Comitetului Județean de Partid cuprinzând documente secrete inaccesibile până de curând, statisticile oficiale ale Direcției Județene de Statistică Mureș, presa și publicațiile vremii, surse orale etc.) și a bibliografiei existente. Fără a se dori exhaustiv, studiul urmărește să reconstituie, de o manieră sintetică, trăsăturile esențiale ale evoluției orașului, în spiritul adevărului istoric, *sine ira et studio*, cu obiectivitate și detașare, utilizând cadrul conceptual și interpretativ al istoriografiei recente consacrate.

Evoluția politico-socială

După eliberarea Tîrgu-Mureșului (28 septembrie 1944) de sub ocupația horthisto-hitleristă, de către Armata Română (general Dumitrache) în colaborare cu cea sovietică, statul român și-a reinstaurat propria administrație, națională și democratică, numindu-l ca prefect al județului Mureș pe profesorul Ioan Bozdog, liderul organizației locale a Partidului Național Țărănesc (PNȚ).¹ Dar în noiembrie 1944, Stalin a instaurat administrația militară sovietică asupra Transilvaniei de Nord eliberate, pentru a face astfel presiuni în favoarea impunerii unei puteri pro-comuniste în România. Prin urmare, în Tîrgu-Mureș a fost impusă imediat administrația pro-comunistă a Frontului Național Democrat în frunte cu prefectul Victor Groza (medic în oraș, cu studii la Oxford, fratele viitorului prim-ministru dr. Petru Groza) și cu primarul Zsák.² Orașul (odată cu întreaga Transilvanie de Nord) a revenit sub deplina suveranitate a statului român abia după ce, la 6 martie 1945, a fost impus guvernul dr. Petru Groza. (prin dictatul lui Vișinski).³

PCR, condus în Tîrgu-Mureș de Comitetul Județean, format din Löbl Márton, Csányi Károly, Schussler Carol, Vásárhelyi Domokos, Benke József, Sós József, Fuchs Simion, Csopor Lajos etc. (oameni fără studii), a acaparat puterea în oraș, numindu-l ca primar, începând din 1945, pe Soos Jozsef (zidar, comunist ilegalist). În vara anului 1946 aici a fost înființat Comitetul Regional PCR Mureș, în frunte cu Alexandru Moghioroș (liderul puternicului grup maghiar din CC al PCR), având autoritate asupra județelor Mureș, Odorhei, Ciuc și Trei Scaune.⁴ Frontul

¹ ANDJ Mureș, *Prefectura Județului Mureș*, dosar 1, f. 15, 34, 78.

² *Înfrățirea*, 1, nr. 3/21 ianuarie 1945.

³ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, București, Editura Humanitas 1996, p. 547-549; *Misiunile lui Vișinski în România*, coord. Radu Ciuceanu, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București 1996, p. 135-136

⁴ ANDJ Mureș, fond *Comitetul Județean de Partid Mureș*, dosar 15, f. 39.

Plugarilor (condus în Tîrgu-Mureș de Victor Groza, A. Mera, Ichim Iacob, Eugen Man), l-a impus ca prefect pe Anton Mera (1945—1953).⁵

Pentru alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, puterea pro-comunistă a depus la Tîrgu-Mureș o listă de candidați ai Blocului Partidelor Democratice (BPD) – în frunte cu Ichim Iacob de la Frontul Plugarilor și o listă a Uniunii Populare Maghiare (UPM) – fosta Madosz. Mesajul BPD era menit să atragă electoratul românesc, iar cel al UPM, să atragă electoratul maghiar, dar ambele discursuri aveau un caracter reformist-burghez înșelător, susținând că nu urmăreau instaurarea orânduirii socialiste.⁶ Acest mesaj, asociat cu aplicarea propagandistică a reformei agrare din 1945, a fost promovat de însuși prim-ministrul Petru Groza la adunarea electorală desfășurată la Tîrgu-Mureș în 20 octombrie 1946.⁷ Partidele istorice au realizat o coaliție electorală anticomunistă la Tîrgu-Mureș, depunând o listă comună de candidați, în frunte cu Ioan Bozdog (liderul local al PNT) cu Emil Dandea – liderul organizației locale al Partidului Național Liberal (PNL). Discursul lor a avertizat electoratul asupra scopurilor reale ale puterii pro-comuniste, de sovietizare a țării.⁸

În Parlamentul României au ajuns, din județul Mureș, numai deputați ai puterii pro-comuniste (4 de la BPD și 3 de la UPM) și nici unul din partidele istorice. Însă rapoartele secrete comuniste dovedesc că alegerile au fost falsificate și că rezultatele reale ale alegerilor indicau reușita celor doi candidați ai alianței PNT-PNL.⁹

Instaurarea regimului totalitar comunist în România a însemnat și în Tîrgu-Mureș mai întâi distrugerea, printr-o politică de dictat, represiune și teroare, a structurilor tradiționale ale societății capitaliste și aplicarea forțată a modelului stalinist în toate domeniile (politic, social, economic, cultural etc.).¹⁰ Partidele istorice, exponente ale unei orientări democratice și naționale, ale economiei de piață și proprietății private, au fost desființate în anul 1947. Vechea elită politică, intelectuală și economică a fost înlăturată din viața publică a orașului și aruncată în temnițele comuniste. De pildă Emil Dandea, care a avut un rol atât de important în dezvoltarea urbană interbelică a Tîrgu-Mureșului, a fost denigrat, arestat și trimis în lagărul de muncă forțată de la Canalul Dunăre - Marea Neagră, apoi i s-a impus domiciliu forțat, izolat, la Tazlău, a fost nevoit să lucreze ca paznic de noapte, sfârșindu-și zilele uitat de opinia publică.¹¹ Practic, aproape toate personalitățile locale au suferit persecuții, ani de închisoare sau chiar moartea.

⁵ Simion Costea, *Aspecte privind instaurarea puterii comuniste în județul Mureș (1944-1946). Cazul orașului Reghin*, în *Reghinul cultural. Studii și articole* (coord. Gr. Ploșteanu, Marin Șara) vol. IV, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, Reghin, 1999, p. 170-177.

⁶ Makfalvi Gábor, *A Marosvásárhelyi „Rubicon” („Rubicomul” din Tîrgu-Mureș) în A Maros magyarság történetéből (Din istoria maghiarimii mureșene)* (coord. Pál-Antal Sándor, dr. Szabó Miklós), Editura Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1977, p. 251-269; Simion Costea, *Aspecte ale instaurării puterii comuniste în România. Rolul Frontului plugarilor din județul Mureș (1944-1947)* în *Jurnalul de Mureș*, 17-23 septembrie 1999, p. 10 și urm.; idem *Rolul Uniunii Populare Maghiare în instaurarea comunismului în România*, în *Jurnalul de Mureș*, 17-23 decembrie 1999, p. 10 și urm.

⁷ *Ardealul Nou*, I, nr. 37/27 octombrie 1946.

⁸ ANDJ Mureș, fond *Comitetul Județean de Partid Mureș*, dosar 15, f. 101, 106-109; vezi și S. Costea, *Lupta împotriva instaurării comunismului în România. Cazul județului Mureș (1944-1947) reflectată în rapoartele secrete comuniste în Jurnalul de Mureș*, 29 octombrie - 4 noiembrie 1999, p. 10 și urm.

⁹ ANDJ Mureș, fond *ciat*, dosar 15, f. 121-123; S. Costea, *Alegerile din 1946 în județul Mureș*, în *Jurnalul de Mureș*, 3 martie 2000, p. 10 și urm.

¹⁰ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 533-581; Joseph Rotschild, *Întoarcerea la diversitate*, Editura „București”, 1997, p. 166-167, Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 41-85, Vladimir Tismăneanu, *Reinventarea politicului*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 58-113, Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 254-268.

¹¹ Traian Bosoancă, *Emil Dandea omul politic*, în *Un om pentru Tîrgu Mureș: Emil A. Dandea*, Editura Tipomur, Tîrgu-Mureș, 1995, p. 11-36.

Regimul bolșevic ateist a persecutat toate confesiunile religioase existente în oraș (ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, reformată etc.). O serie de preoți și de credincioși au fost arestați, fără nici o vină, proprietățile bisericești au fost confiscate de stat. Biserica Română Unită cu Roma (greco-catolică) a fost desființată abuziv în 1948 și absorbită forțat de Biserica Ortodoxă. Puterea stalinistă a confiscat toate lăcașurile de cult greco-catolice din oraș (între care cele cunoscute azi sub numele de Catedrala mică și Biserica de Piatră) pe care le-a dat Bisericii Ortodoxe Române, iar preoții greco-catolici au fost întemnițați pentru că au refuzat să treacă la confesiunea ortodoxă. De-a lungul întregii perioade intelectualilor, militarilor, milițienilor, li s-a interzis să-și practice credința religioasă de orice fel, fără a reuși, totuși, să o suprime.¹²

Puterea comunistă a condus țara în mod dictatorial și a instituit un control de tip totalitar asupra tuturor segmentelor societății, până la nivelul vieții personale a oamenilor. Și în Țirgu-Mureș au fost încălcate și suprimate o serie de drepturi fundamentale ale omului, precum: libertatea cuvântului și a presei, dreptul de asociere în partide, dreptul de reprezentare democratică în conducerea orașului și a țării, dreptul la grevă, dreptul la o justiție corectă și imparțială, dreptul la viață și la libertatea personală (pentru cei uciși și închiși pe nedrept), secretul corespondenței, libera circulație a persoanelor, libertatea religioasă, dreptul la proprietate etc.¹³

Prin actele de naționalizare și colectivizare, pentru prima dată în istoria Țirgu-Mureșului, a fost desființată proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, pământurilor și a unor case.¹⁴ Astfel, prin actul de naționalizare a principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948, adoptat de Marea Adunare Națională, în urma hotărârii Plenarei Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român,¹⁵ statul comunist a confiscat în orașul de pe Mureș următoarele întreprinderi private: fabrica de mobilă „Székely și Réthy” (din cartierul „7 Noiembrie”, azi „22 Decembrie 1989”), cunoscută mai târziu sub denumirea de „Iprofil – 23 August”, fabrica de pielărie și mănui (din cartierul Liberății), fabricile de cărămizi (din cartierul Mureșeni și de pe strada Sf. Gheorghe, azi Gheorghe Doja), fabrica de mobilă a lui Elek Iános și Toth József, fabrica de prelucrare a materialelor lemnoase „Burger Ludovic”, fabrica de butoaie „Keresztes János”, fabrica de sticlă „Diamanstein Ernest”, tăbăcăriile „Mátron József” și „Mendel Számuel”, fabrica de săpun „Rothbart Paul”, moara și presa de ulei „Hedwig”, fabrica de spirt și cea de zahăr aparținând lui „Kraus Herman”, fabrica de bomboane „Mudra Aloisie”, fabricile de mezeluri „Elekcs Lajos” și „Kancsár Ödön”, fabrica de paste făinoase „Gustozza”, fabricile de brânzeturi „Moga Nicolae” și „Szakács Anna”.¹⁶

A urmat exproprierea instituțiilor de sănătate și a farmaciilor particulare, a cinematografeleor, iar în aprilie 1950 au fost expropriate casele. Între casele naționalizate în Țirgu-Mureș se numără și cea a lui Emil Dandea de pe strada Lungă (azi 1 Decembrie 1918) care a devenit sediul Studioului Teritorial de Radio, două vile de pe strada Gheorghe Doja devenite grădinițe, vila fostei familii Tescher care a fost transformată în „Casa Copilului”, găzduind și o secție pentru copiii prematuri etc. În anii 50 au fost etatizate și cabinetele medicale particulare, taxiurile, prăvăliile, restaurantele, micile ateliere private, între care ateliere renumite în cooperativa „Ciocanul”, care va deveni întreprinderea „Electromureș”.¹⁷ Sub aspect social,

¹² Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 494-496; Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 258-259.

¹³ Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 215; vezi și *Declarația universală a drepturilor omului din 1948*.

¹⁴ S. Tănase, *op. cit.*, p. 221.

¹⁵ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, Editura Litera, București, 1994, p. 192-195.

¹⁶ *Ardealul Nou*, III, nr. 131/20 iunie 1948, p. 1.

¹⁷ Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 192-195.

naționalizarea a avut ca efect desființarea clasei mijlocii din Tîrgu-Mureș, a burgheziei, a întreprinzătorilor privați, odată cu societatea de tip capitalist.

Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949 a decis declanșarea procesului de colectivizare forțată a agriculturii (1949-1962), care a însemnat de fapt confiscarea de către statul comunist a proprietăților private țărănești.¹⁸ Echipele de activiști de partid din Tîrgu-Mureș au desfășurat o campanie propagandistică de lămurire a țăranilor, pentru a-și ceda proprietățile către gospodăriile agricole colective și de stat. Propaganda a fost însoțită de măsuri coercitive, brutale, ilegale, de teroare și represii. Țăranii mureșeni, proprietari ai unor pământuri pentru care generații la rând au muncit din greu, împotriva reformelor agrare din 1921 și 1945, au respins inițial colectivizarea. Dar rezistența lor (pasivă) a fost înfrântă de partid, securitate și miliție, prin arestări, asasinări, amenințări, teroare. Represiunea s-a îndreptat în primul rând împotriva țăranilor mai înstăriți, care au fost declarați "chiaburi." Un mijloc de presiune asupra țăranilor a fost instituirea unor impozite excesiv de mari sub forma unor "cote" fixe, obligatorii din recoltele obținute. După o fază tranzitorie, a "întovărășirilor" între grupuri mici de proprietari agricoli, colectivizarea s-a înfăptuit masiv și în ritm rapid în anii 1958-1962.

Comasarea pământurilor în mari latifundii de stat numite Cooperative Agricole de Producție (C.A.P.) și Întreprinderi Agricole de Stat (I.A.S.), după modelul sovietic al kolhozurilor și sovhozurilor, a permis planificarea de stat și a favorizat mecanizarea și chimizarea agriculturii, trecerea la o agricultură intensivă, mai modernă. Tîrgu-Mureșul avea 5 C.A.P.-uri (inclusiv în satele aparținătoare Sîntana, Sîncrai, Nazna) I.A.S. și Stație de Mecanizare a Agriculturii (S.M.A.).

Din punct de vedere social, colectivizarea a desființat practic țărâניה – clasă socială tradițională, aceasta fiind transformată în țărâניה cooperatistă, salariată, pe latifundiile statului. Țărâניה mureșeană, deposedată prin colectivizare și devenită excedentară prin mecanizarea agriculturii, a constituit astfel un surplus de forță de muncă ieftină, dispusă pentru angajarea în industria Tîrgu-Mureșului. Țăranii au început un exod masiv din satele mureșene spre oraș, asigurând Tîrgu-Mureșului resursele umane necesare în procesul de industrializare și urbanizare.¹⁹ Statul-partid a concentrat în proprietatea sa toate mijloacele de producție, putând astfel, prin planificarea de stat, să-și aplice propria politică economică după model stalinist de industrializare socialistă forțată, orientată spre dezvoltarea prioritărilor a industriei grele cu pivotul ei, industria constructoare de mașini. În anii 1940 și 1950 s-au aplicat atât primul plan cincinal (1951-1955), cât și planul de 10 ani de electrificare a țării, în cadrul căruia s-a construit Termocentrala "Steaua Roșie" de la Fântânelc, lângă Tîrgu-Mureș, important furnizor de energie electrică pentru oraș.²⁰

În conformitate cu planurile economice dictate de CC al PCR, spre Tîrgu-Mureș au fost dirijate investiții masive pentru crearea și dezvoltarea unor ramuri de vârf precum industria constructoare de mașini (Electromureș, Imatex, Metalotehnica), Industria Chimică (Azomureș), pentru construirea a numeroase blocuri de locuințe și edificii social-culturale.²¹ Așadar, dezvoltarea industrială, urbană și demografică a Tîrgu-Mureșului în epoca postbelică a fost înfăptuită de statul român, de sus în jos, conform unui proiect autoritar comunist, dar prin eforturile întregii societăți (prin munca cetățenilor orașului și ai țării).

Expresie a dominației sovietice, regimul comunist din România a dus, în anii 1947-1960, o politică de intensă rusificare a spațiului public și de proscrisere a valorilor naționale tradiționale. Oricare manifestare firească a propriei identități naționale a fost interzisă și înlocuită cu un cult

¹⁸ *Idem*, p. 218-221, 232-234, 333-337

¹⁹ *Idem*, p. 232-234, 333-337; Aron Petric, Gh. Ioniță, Ioan Scurtu, *Istoria României între anii 1918-1981*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 282-292, 232-234, 333-337

²⁰ A. Petric ș.a. *op. cit.*, p. 284; Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 196-200, 342-345.

²¹ *Mureș Monografie* (în continuare *Mureș...*), Editura Sport-Turism, București, 1980, p. 93-94.

deșanțat al valorilor rusești sovietice.²² Fenomenul a fost evident și în Tîrgu-Mureș prin activitatea cercurilor ARLUS^{*} la nivel regional, orășenesc, în cadrul fiecărei instituții și întreprinderi, deschiderea Casei Prieteniei Româno-Sovietice, la 11 aprilie 1948, în localul fostei cafenele Dacia, în prezența reprezentanților guvernului român și ai Ambasadei Sovietice, elogiul realizărilor din U.R.S.S. în cadrul unei pagini speciale permanente în ziarul local *Ardealul Nou* numit apoi *Steaua Roșie*, invazia filmelor rusești (tipic fiind „Femeia deputat”) și a cărților sovietice puternic ideologizate, cultul personalității lui Stalin, celebrarea sărbătorilor sovietice, mai ales a zilei de 7 noiembrie, acordarea de nume de rezonanță sovietică unor piețe și străzi din oraș, precum Piața Stalin (fostă Regele Ferdinand), Piața Eroilor Sovietici (fostă Unirii), strada Lenin, strada 7 Noiembrie, strada Molotov etc.²³ Organizarea administrativ-teritorială românească în județe și plăși a fost înlocuită cu una sovietică, în regiuni și raioane. În septembrie 1950, județul Mureș a devenit Regiunea Mureș, Tîrgu-Mureșul fiind centrul său regional (și al raionului cu același nume).²⁴ Apoi, Constituția Republicii Populare Române din 1952, copiată după Constituția Stalinistă a U.R.S.S. din 1936, a desemnat orașul Tîrgu-Mureș ca centru a Regiunii Autonome Maghiare.²⁵ Într-adevăr, în R.S.F.S. Rusă (un stat federal) din cadrul U.R.S.S., anumite minorități erau declarate „populații compacte” pentru care s-au creat „regiuni autonome.”²⁶ Aplicând modelul politic stalinist sovietic și în acest domeniu, la cererea importantului grup maghiar din cadrul P.M.R. (în frunte cu Alexandru Moghioroș), puterea comunistă a creat “Regiunea Autonomă Maghiară a Republicii Populare Române” (RAM) despre care se afirmă în Constituție că era “formată din teritoriul locuit de populația compactă secuiască.”²⁷ “Regiunea Autonomă Maghiară” cuprindea raioanele: Tîrgu-Mureș, Reghin, Sîngeorgiu de Pădure, Toplița, Odorheiul Secuiesc, Gheorgheni, Ciuc, Sfîntu-Gheorghe, Tîrgu-Secuiesc, reunind fostele județe Mureș, Odorhei, Ciuc și Trei Scaune. Conform art. 19, RAM trebuia să aibă o conducere administrativă autonomă, aleasă de populația acesteia. În realitate însă, în condițiile dictaturii bolșevice, conducerea acestei regiuni nu putea fi aleasă în mod democratic și nu putea fi o reprezentantă autentică și legitimă a minorității maghiare. Regiunea era în fapt un fief al nomenclaturii maghiare din P.M.R. Regulamentul Regiunii Autonome Maghiare era elaborat de Sfatul Popular al regiunii și supus spre aprobarea Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, conform art. 20. Art. 21 limita autonomia administrativ-teritorială a regiunii prin faptul că legile Republicii Populare Române, hotărârile și dispozițiile organelor centrale ale statului erau obligatorii pe teritoriul Regiunii Autonome. De altfel, România rămânea un „stat unitar, suveran”, conform art. 17, nu unul federal.²⁸ La recensământul din 21 februarie 1956, RAM avea o populație de 731 361 locuitori, din care 567.509 erau maghiari (77,6 %) și 145 718 români. Regiunea a funcționat în fapt ca un fel de unitate sub-federală, dominată de nomenclatura maghiară, în care bilingvismul era aplicat la toate nivelurile.²⁹

Prin reorganizarea din 1960-1961, RAM pierdea 2 raioane cu o populație masiv secuiască (Sfîntu-Gheorghe și Tîrgu-Secuiesc) care erau transferate la regiunea Brașov, în schimb primea 2 raioane cu majoritate românească (Tîrnăveni, Luduș). Prin urmare Regiunea Autonomă

²² Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 254-268.

^{*} ARLUS = Asociația Română pentru legături cu Uniunea Sovietică.

²³ Vezi *Ardealul Nou* din 18 martie, 4 aprilie, 11 aprilie, 5 septembrie/1948.

²⁴ Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 250; *Ardealul Nou*, 30 septembrie 1950.

²⁵ G. Ionescu, *op. cit.*, p. 250; v. și Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 259.

²⁶ *Sistemul Constituțional al Rusiei*, în Victor Duculescu, *Drept constituțional comparat*, Editura All, București, 1996, p. 366.

²⁷ *Constituția din 1952*, în Ioan Murariu, Gh. Iancu, *Constituțiile române*, ediția III, Editura Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1995, p. 133-138.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ G. Ionescu, *op. cit.*, p. 250.

Maghiară devenea Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, cu sediul tot la Tîrgu-Mureș, iar în Constituție (de la art. 19) se elimina definirea regiunii ca teritoriu locuit de "populația compactă maghiară".³⁰

În 1968, regimul Ceaușescu a desființat regiunile și raioanele, inclusiv Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară, trecând la reînființarea județelor (ca formă tradițională românească de organizare teritorială), în cadrul mai larg al politicii sale național-comuniste de recuperare a unor valori naționale și de înlăturare a dominației sovietice. Noul județ Mureș avea reședința tot la Tîrgu-Mureș și cuprindea zonele Reghin, Sovata, Luduș, Tîrnăveni, la care se adăuga zona Sighișoarei (luată de la fosta regiune Brașov). Celelalte zone ale fostei Regiuni Autonome Maghiare erau organizate în 2 județe, Harghita și Covasna – cu o majoritate secuiască. Județul Mureș era unul multietnic, echilibrat prin creșterea ponderii populației românești (care devenea majoritară) și prin includerea unei noi minorități – cea săsească din zona Sighișoarei.³¹

Regimul comunist național – ce s-a caracterizat în anii '60-'70 (ultimii ani ai dictaturii lui Gh. Gheorghiu-Dej și primii ani ai lui Ceaușescu) printr-o politică de independență față de URSS, relativă destindere polițienească și ideologică internă, derusificarea spațiului public, recuperarea unor valori naționale, industrializarea accelerată, urbanizarea, creșterea nivelului de trai, progresele în cultură și în învățământ – și-a pus puternic amprenta asupra dezvoltării urbei.³² Prin această politică, puterea comunistă s-a întors cu fața spre societate, căutând să se consolideze prin câștigarea sprijinului unor straturi sociale cât mai largi și crearea unei atmosfere de consens național. PCR a devenit un partid de masă, deschizându-și larg porțile pentru recrutarea oamenilor competenți din toate domeniile de activitate, un număr mare de tîrgumureșeni devenind membri de partid deoarece, în caz contrar, șansele de a face o carieră profesională și de a primi locuințe le erau compromise. În această perioadă a apărut o nouă elită profesională și intelectuală care s-a întâlnit cu elita politică național-comunistă pe platforma comună a promovării modernizării și interesului național.³³

Principalii reprezentanți ai nomenclaturii de partid în Tîrgu-Mureș erau prim-secretarii Comitetului Județean de Partid care cumulau și funcția de președinți ai Consiliului Popular Județean. Datorită faptului că majoritatea deciziilor erau luate la centru, aceștia deveneau simpli executanți sau reprezentanți în teritoriu ai puterii centrale. Schimbarea acestora se făcea de obicei printr-o plenară extraordinară comună a Comitetului și a Consiliului Popular Județean. În cadrul acestora noul prim secretar era "ales" în umanitate, practica fiind de fapt formală și era numit prin decret ca președinte al Consiliului Popular Județean. Cei eliberați din funcție erau de regulă promovați; astfel Iosif Banc va deveni vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Ioan Florea, membru al CC al PCR, iar Ioan Ungur, ministrul comerțului exterior al cooperării economice internaționale. Prim-secretari ai regiunii, apoi ai județului Mureș, au fost: Csopor Lajos (2 aprilie 1953-noiembrie 1961); Iosif Banc (noiembrie 1951-28 august 1965 și 3 mai 1973 – trimestrul I al anului 1975); Nicolae Vereș (28 august 1965-3 mai 1973 și 27 martie 1978-7 iunie 1984), Ioan Ungur (8 iunie 1984-5 iulie 1988) și Viorel Igrăș (6 iulie 1988-22 decembrie 1989). Între anii 1945-1989, primarii cei mai importanți ai Tîrgu-Mureșului au fost: Soós József, Vargancsik István, Vasile Rus, Pavel Chiorean, Ironim Buda. Ilustrative pentru faptul că deciziile importante pentru județul Mureș și orașul Tîrgu-Mureș erau luate de la centru, sunt vizitele conducerii partidului-stat, când acest fenomen se manifesta direct prin "prețioasele indicații", dictatorul Nicolae Ceaușescu exercitându-și și funcția de control (în 1965, 1966, 1967, 1970, 1973, 1975, 1978, 1983, 1987). Vizitele de după 1974 erau prilejuri de manifestare tot mai accentuată a

³⁰ *Ibidem*, p. 332; I. Mauriciu, *op. cit.*, p.153; *Dezvoltarea Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară în anii puterii populare*, Tîrgu-Mureș, 1961, p.101.

³¹ M. Bărbulescu, D.Deletant, *op. cit.*, p. 531-534; *Mureș...*, p. 67-88.

³² Jean F. Soulet, *op. cit.*, p.156-167; V. Georgescu, *op. cit.*, p. 274-283.

³³ V. Georgescu, *op. cit.*, p. 273-283, S. Tănase, *op. cit.*, 186-203.

culturalității președintelui comunist și de implicare directă a acestuia în viața orașului, indicațiile sale „prețioase” fiind rapid puse în practică.³⁴

În anii '80, criza economică, penuria bunurilor de strictă necesitate, cartelarea alimentelor și benzinei, în condițiile înăsprii rigorilor ideologice și polițienești ale regimului totalitar și ale cultului personalității – manifestări ale crizei sistematice a comunismului – au creat mari nemulțumiri în rândurile populației din Tîrgu-Mureș (și din întreaga țară). Prin urmare, Revoluția Română din decembrie 1989 s-a declanșat și în Tîrgu-Mureș prin ample manifestații populare anticomuniste în fața sediului Comitetului Județean de Partid. Au fost împușcați șase manifestanți, “eroi-martiri” ai Revoluției, iar Tîrgu-Mureșul este recunoscut “oraș martir.” Regimul comunist a fost înlăturat, iar municipiul a intrat în faza tranziției spre democrație și economie de piață.

Populația

În epoca postbelică orașul Tîrgu-Mureș a cunoscut cea mai amplă creștere demografică din întreaga sa istorie, populația urbei crescând de aproape patru ori în aproape patru decenii. Numărul de locuitori a crescut de la 40 058 în anul 1930 la 47 043 în 1947, la 65 455 în 1956, la 77 042 în 1955, la 86 464 în 1966, la 98 201 în 1970, 144 326 în 1975, la 130 076 în 1977, la 134 287 în 1980, la 157 411 în 1985, la 164 781 în 1989, la 172 470 în 1990, ca apoi să se înregistreze 164 445 la recensământul din 1992 și 166 972 în 1995.³⁵ Sporul masiv a avut loc între anii '60-'80. Prin urmare, în anii '80-'90 Tîrgu-Mureșul se încadrează în categoria orașelor de dimensiuni medii ale României, alături de Arad, Sibiu, Baia-Mare, Satu-Mare, Pitești, Drobeta Turnu-Severin, Suceava, Râmnicu-Vâlcea și Buzău, care au o populație între 100 000 și 200 000 locuitori. Oraș mai mic decât București, Constanța și Timișoara, Cluj-Napoca, Galați, Brașov, Craiova, Ploiești, Brăila, Oradea și Bacău (care au peste 200 000 de locuitori), Tîrgu-Mureș este mai mare decât orașe precum Alba-Iulia, Bistrița, Năsăud, Deva, Hunedoara, Sfintu-Gheorghe, Miercurea-Ciuc, Zalău, Lugoj, Reșița, Turda, Târgoviște, Vaslui etc.³⁶

Creșterea demografică a orașului s-a produs în principal printr-un masiv exod al populației dinspre zonele rurale înconjurătoare spre oraș și apoi prin sporul natural al populației urbane. Ca urmare a industrializării și modernizării, Tîrgu-Mureșul constituia o atracție pentru tineretul rural prin oferta de locuri de muncă (în industrie, construcții, transporturi, învățământ, sănătate etc.), de locuințe (apartamente repartizate în blocurile nou construite), de nivel de viață mai ridicat, de confort sporit, de șanse de ascensiune socio-profesională și de facilități în domeniile ocrotirii sănătății, învățământului, culturii etc. Concomitent, o parte din tineretul rural și-a pierdut motivația de a rămâne în satele natale din cauza confiscării proprietăților agrare prin colectivizare, a investițiilor prea mici în modernizarea satelor, fapt ce a menținut în permanență o penurie a locurilor de muncă și un nivel de confort și de viață mai scăzut. Surplusul de forță de muncă din zonele rurale, cauzat de mecanizarea agriculturii socialiste și de sporul natural al populației, a fost absorbit de economia țîrgumureșeană aflată într-o dezvoltare accelerată. În majoritatea sa, populația nou stabilită în Tîrgu-Mureș în anii '50-'90 provine din hinterlandul rural al orașului, din zone învecinate precum Câmpia Transilvaniei, Valea Nirajului, Valea Mureșului Superior (Gurghiu, Deda, Ibănești), Valea Tîrnavelor etc., dar și din zone mai îndepărtate ale țării. Pentru a lucra în Tîrgu-Mureș, mulți oameni au făcut mai întâi naveta din satele natale, înainte de a primi locuințe în oraș.

Sporul natural al populației a fost semnificativ în permanență, ajungând în anul 1985 de 859 locuitori (când s-au născut 2 117 copii și au murit 1 258 țîrgumureșeni), iar în anul 1989 de

³⁴ *Steaua Roșie*, passim.

³⁵ Direcția Județeană de statistică Mureș (DJSM), *Recensământul Populației din 21 februarie 1956*, p. 222-223; Idem, *Populația la Recensământul populației din 7 ianuarie 1992*, dosar 224, vol. IV, p. 446; Idem, *Caietul statistic al municipiului Tîrgu-Mureș (1985-1995)* (în continuare *Caietul...*), p. 5.

³⁶ Claudiu Giurcăneanu, *Geografia României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 93-99.

672 locuitori (când s-au născut 1 856 copii și au murit 1 184).³⁷ În epoca postbelică, populația feminină a fost în permanență mai mare decât cea masculină, diferența fiind de aproximativ 4.000-5.000 în anii '80.³⁸

Sub aspect etnic, a crescut considerabil atât numărul locuitorilor de naționalitate română, de la 10 715 în 1930 la 14 669 în 1956, la 24 638 în 1966, la 45 639 în 1977, la 75 851 în 1992, cât și al locuitorilor de naționalitate maghiară, de la 22 898 în 1930, la 48 290 în 1956, la 60 211 în 1966, la 82 200 în 1977, la 84 493 în 1992. Între 1956 și 1992 populația românească a crescut cu peste 61 000 de locuitori, cea maghiară cu peste 36 000 locuitori.³⁹ Fenomenul migrației de la sat la oraș, ca efect al industrializării, a antrenat populația de ambele etnii din hinterlandul rural al Tîrgu-Mureșului. Însă datorită faptului că românii constituiau majoritatea populației rurale din Podișul Transilvaniei, migrația spre oraș a antrenat un număr mai mare de etnici români, proces încurajat de politica regimului național-comunist în anii 1961-1989, după desființarea Regiunii Autonome Maghiare (1961). Într-adevăr, între anii 1966-1989, populația românească a orașului s-a triplat, crescând cu peste 50 000 de locuitori (de la 24 638 la 75 851 locuitori), în timp ce populația maghiară a crescut cu mai puțin de 50 % (sub 25 000, de la 60 211 la 84 493 locuitori). În special în anii '80, populația românească a sporit considerabil (cu peste 30 000, de la 45 639 la 75 851 între 1977-1992), în timp ce populația maghiară a crescut mult mai puțin (adică cu peste 2 000, de la 82 200 la 84 493 între 1977-1992).⁴⁰ Regimul Ceaușescu a dus o politică de creștere a ponderii populației românești în Tîrgu-Mureș. În consecință, aceasta din urmă, care reprezenta doar aproximativ un sfert din totalul populației orașului în epoca interbelică și anii '40-'50, a ajuns la aproape jumătate din total în anii '80-'90. Populația maghiară a crescut procentual și în cifre absolute în anii ocupației horthiste și ai RAM, ajungând să reprezinte aproximativ trei sferturi din totalul populației orașului în anii '50. Dar în anii '60-'80, populația maghiară, deși a crescut în cifre absolute (mai puțin decât cea românească), a scăzut procentual, ajungând să reprezinte doar cu puțin peste jumătate din total. Oricum, populația maghiară continuă să dețină majoritatea în Tîrgu-Mureș (de 84 493 locuitori în 1992), urmată îndeaproape de populația românească (75 851 locuitori în 1992).⁴¹

Populația țigăneasă (numită și romi după 1990) în toată epoca postbelică a fost de ordinul miilor, probabil, fiind înregistrați 3 259 romi la recensământul din 1992. Numărul exact al țiganilor din Tîrgu-Mureș nu poate fi cunoscut cu exactitate, întrucât mulți dintre aceștia nu și-au declarat apartenența reală la etnia lor sau nu posedau acte de identitate. La recensăminte, țiganii din oraș s-au declarat în majoritate maghiari sau, în unele cazuri, români.⁴²

Populația evreiască, ce reprezenta un procent semnificativ, de peste 10 % din locuitorii orașului în epoca interbelică, a fost lovită crunt de genocidul antisemit practicat de Ungaria hortistă și Germania nazistă în anii ocupației hortisto-fascistă (1940-1944). Holocaustul a cauzat o scădere dramatică a populației evreiești din Tîrgu-Mureș care se cifra la doar 1 844 în anul 1956 (după ce refugiații au revenit în oraș și s-a produs un spor natural) față de 4 851 de evrei în 1930. În toată epoca postbelică, numărul evreilor a scăzut simțitor, la 776 în anul 1966, la 514 în 1977 și la 156 în 1992 datorită mișcării sioniste de migrare în Israel.⁴³

Populația germană era foarte puțină în Tîrgu-Mureș, numărând mai puțin de 1 000 locuitori. Traumele războiului au redus numărul sașilor de la 667 în 1930, la 263 în 1956; apoi s-

³⁷ DJSM, *Caietul... 1985-1995*, p. 7.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ DJSM, *Populația la recensământul populației din 7 ianuarie 1992*, dosar 224, vol. IV, p. 446; *Idem*, *Recensămintele din 1930, 1947, 1956, 1966, 1977*.

⁴⁰ *Ibidem*; M. Bărbulescu, D. Deletant, *op. cit.*, p. 531-534.

⁴¹ DJSM, *Populația la recensământul populației din 7 ianuarie 1992*, dosar 224, vol. IV, p. 446.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

a înregistrat o creștere la 456 în 1966 și la 773 în 1977. În anii '70-'80-'90 majoritatea sașilor au emigrat în Germania (în 1992 fiind doar 558 de sași în oraș).⁴⁴

Religia populației nu a fost consenmată de recensămintele organizate de regimul ateist. O imagine a structurii profesionale a populației Tirgu-Mureșului este dată doar de recensământul din 1992 care, din populația totală de 164 444 locuitori, a înregistrat 69 700 ortodocși (români), 4.931 greco-catolici (români) 24 923 romano-catolici (maghiari), 54 443 reformați (maghiari), 4.546 unitarieni (maghiari), 479 evanghelici (germani), 154 mozaici (evrei), 350 bapțiști, 888 adventiști, 888 pentecostali, 1 651 alte religii, 807 fără religie, 79 religie nedecarată, 185 ateii etc.⁴⁵

Din punct de vedere socio-profesional, în perioada 1948-1989, majoritatea locuitorilor orașului erau salariați de stat, iar majoritatea salariaților lucrau în industria socialistă de stat. Astfel, în 1965, din populația totală a Tirgu-Mureșului de 77 042 locuitori, 44 896 erau salariați de stat, iar dintre aceștia 18 632 munceau în industrie, în timp ce 6 203 lucrau în construcții, 538 în agricultură, 10 în silvicultură, 2 722 în transporturi, 456 în telecomunicații, 4 903 în circulația mărfurilor, 6 675 în gospodăria comunală, de locuințe și prestări servicii, 3 883 în învățământ, cultură și artă (din care 1 509 personal didactic), 376 în știință, 2 339 în ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică (din care 520 medici și 1 136 personal sanitar mediu), 509 în instituțiile financiare și de asigurări, 1 054 în administrație, 67 în domeniul cultelor și 518 în alte ramuri.⁴⁶

Procentual, în 1979, din totalul personalului salariat, 51,6 % lucrau în industrie, 9,9 % în circulația mărfurilor, 10,6 % în construcții, 6 % în transporturi și telecomunicații, 6,4 % în gospodăria comunală, de locuințe și alte prestări servicii, 5,9 % în învățământ, cultură, artă și știință, 4,4 % în ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică, 1,4 % în administrație și finanțe etc.⁴⁷

În 1989, din populația totală de 164 781 de locuitori o majoritate de 97 395 erau salariați de stat, iar dintre acești salariați 52 575 oameni munceau în industrie, în timp ce 8 213 lucrau în construcții, 1 163 în agricultură, 145 în silvicultură, 5 609 în transporturi, 801 în telecomunicații, 8.095 în circulația mărfurilor, 3 213 în gospodăria comunală, de locuințe și alte prestări servicii, 4 208 în învățământ, cultură și artă (din care 2 318 personal didactic), 6 114 în ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică (din care 585 medici și 2 479 personal sanitar mediu), 215 în administrație și 2 174 în celelalte ramuri.⁴⁸

Construcțiile urbane

Creșterea demografică a fost însoțită de o amplă dezvoltare a funcției rezidențiale a orașului, prin construcția noilor cartiere de blocuri. La sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '60 s-au construit blocuri de apartamente în zonele "Centru", străzile Gh. Doja, Libertății, Nicolae Bălcescu. Construcția de blocuri a luat amploare deosebită în anii '60-'80. În anii '60 au fost construite și date în folosință blocurile de locuințe din cartierele "Tudor Vladimirescu 1" (zonele "Dacia" și "Fortuna"), "Libertății" (blocurile cu 10 etaje), "N. Bălcescu", "Ady Endre", "Mureșeni", "Aleea Carpați", "7 Noiembrie", "Cornișa", "Mihai Viteazu." Construcțiile au continuat în anii '70-'80 în cartierele "7 Noiembrie", "Tudor 2" și "Tudor 3" (în zona "Pandurilor" începând din 1984). În anii '70 s-a construit cartierul "Dâmbul Pietros" cu

⁴⁴ *Ibidem*; M. Bărbulescu, D. Deletant, *op. cit.*, p. 531-534.

⁴⁵ DJSM, *Recensământul din 1992*, p. 52.

⁴⁶ Idem, *Caietul... 1965-1985*, p.15; *Idem 1985-1995*, p. 5.

⁴⁷ *Mureș...*, p. 91.

⁴⁸ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 9.

Bulevardul "1848" pe 65 ha., având aproximativ 35 000 locuitori, iar în anii '80 – cartierul "Unirii" (în dreapta râului Mureș).⁴⁹

Într-un ritm intens, în fiecare an s-a construit un număr mare de apartamente: 421 în anul 1959, 402 în 1960, 584 în 1961, 524 în 1963, 864 în 1964, 8 685 în cincinalul 1971-1975, 1.996 în anul 1976, 1 286 în 1977, 2 113 în 1978, 2 615 în 1979, 2 930 în 1980, 2 084 în 1981, 1.867 în 1982, 1 953 în 1983, 1 733 în 1984, 1 551 în 1985. Au fost date în folosință 9 228 apartamente în cincinalul 1981-1985, 1 388 în anul 1986, 1 271 în 1987, 1 033 în 1988, 543 în 1989.⁵⁰ Acestea erau menite să satisfacă necesitățile populației în creștere a Tîrgu-Mureșului, dar calitatea construcțiilor și dotările interioare nu corespundeau de multe ori unui standard urbanistic modern.

S-au construit și s-au dat în folosință o serie de obiective social-culturale, dintre care menționăm: parcul de cultură și odihnă „Lazar Ódön” în 1949⁵¹ (unde ulterior s-a construit Piața Teatrului), cinematograful „N. Bălcescu” (numit ulterior „Arta”), inaugurat în 7 noiembrie 1960,⁵² stadionul municipal „23 August”, modernizat în 1967 (având 12 500 locuri),⁵³ hotel „Grand”, inaugurat în 20 martie 1973, hotel „Transilvania” în 1960, Hotel „Continental” în 1980, Teatrul de Stat (devenit apoi Teatrul Național), inaugurat la 13 octombrie 1973 (cu 600 locuri), Sala Polivalentă (2 000 locuri) în 1977, cinematograful „Unirea” în cartierul Dâmbu Pietros în 1981, Spitalul Nou în 1980-1982, liceele cu profil pedagogic, economic, sanitar, forestier, de construcții în cincinalul 1965-1970. La acestea se adaugă zeci de alte școli generale, grădinițe, precum și internate, ateliere școlare, săli de sport, întreprinderi economice, magazine, piețe, Palatul Telefoanelor (1969), aeroportul, autogara,⁵⁴ hala „Gostat” (inaugurată în 15 octombrie 1972)⁵⁵ etc. Toate aceste construcții din epoca postbelică au schimbat considerabil fața orașului.

Ocotirea sănătății

În perioada 1950-1990, întreaga rețea medico-sanitară s-a aflat în proprietatea statului, de la bugetul de stat s-au asigurat investițiile, finanțările și salarizarea personalului angajat, iar asistența medicală pentru cetățeni era gratuită. Sistemul de ocrotire a sănătății din Tîrgu-Mureș s-a dezvoltat și modernizat foarte mult, iar medicina practică aici a ajuns la performanțe deosebite.

Municipiul a beneficiat (și beneficiază) de activitatea Universității de Medicină și Farmacie Tîrgu-Mureș (creată în 1945), centru universitar de prestigiu care a asigurat atât pregătirea a zeci de medici și farmaciști de-a lungul timpului, cât și o asistență medicală de înaltă calitate, întrucât cadrele universitare sunt în același timp medici valoroși în policlinici și spitale.⁵⁶ Liceul Sanitar Tîrgu-Mureș a pregătit majoritatea cadrelor medii sanitare din oraș (și județ).

În Tîrgu-Mureș au fost înființate o serie de unități speciale de interes județean, precum: Centrul Sanitaro-Antiepidemic, Centrul de Recoltare și Conservare a Sângelui, Stația Județeană de Salvare, Laboratorul de Medicină Legală, Laboratorul și Casa de Educație Sanitară, Centrul de Cercetări Medicale, Laboratorul de Sănătate Medicală.⁵⁷ Cea mai importantă instituție de ocrotire a sănătății din oraș este "Spitalul Nou", situat într-o clădire impunătoare, cuprinzând Policlinica dată în folosință în anul 1980 și Spitalul Clinic Județean cu 1 200 de paturi, dat în

⁴⁹ I. Șoneriu, *op. cit.*, p. 91-93; *Mureș...*, p. 89-95; Nicolae Vereș, *Județul Mureș în anii cincinalul 1966-1970*, editată de Secția de Propagandă a Comitetului Județean Mureș al PCR, Tîrgu-Mureș, 1971, planșele p. 33-70.

⁵⁰ DJSM, *Caietul... 1956-1965, Caietul... 1965-1985*, p.134, *Caietul... 1985-1995*, p. 47.

⁵¹ *Ardealul Nou*, IV nr. 256, 19 octombrie 1949.

⁵² *Steaua Roșie*, an IX, nr. 859, 9 noiembrie 1960, p. 1.

⁵³ *Idem*, an XIX, nr. 211, 8 septembrie 1967, p. 3.

⁵⁴ *Caietul... 1965-1985*, p. 139-140; N. Vereș, *op. cit.*, p. 33-70.

⁵⁵ *Steaua Roșie*, XXIV, nr. 254, 17 octombrie 1972.

⁵⁶ *Mureș...*, p. 186.

⁵⁷ *Ibidem*.

folosință în anul 1982. De asemenea au fost create o serie de clinici și spitale de specialitate în cartierul "Cornișa", Policlinica nr. 2 pe Bulevardul 1 Decembrie 1918, precum și numeroase dispensare de întreprindere și de circumscripție teritorială, farmacii.⁵⁸ A crescut numărul de paturi în spitale la 3 415 în 1985 la 3 618 în 1989, numărul de dispensare teritoriale la 18 în 1985-1989, de dispensare în policlinici la 9 în 1985-1989. Numărul medicilor a crescut la 520 în 1965, 531 în 1970, 609 în 1975, 632 în 1980, pentru a scădea relativ în anii '80, de la 607 în 1985, la 585 în 1989, crescând apoi simțitor în anii '90, la 747 în 1990, la 915 în 1995. Personalul sanitar mediu a crescut de la 1 134 în 1965, la 1 671 în 1970, de la 1 896 în 1978, la 2.094 în 1980, de la 2 393 în 1985, la 2 479 în 1989 și la 2 492 în 1995, iar personalul sanitar auxiliar a sporit la 1 062 în 1985 și la 1 131 în 1989. S-au înființat o serie de farmacii noi în oraș, ajungându-se la 11 farmacii publice (cu circuit deschis) în 1985-1989; numărul farmaciștilor a crescut la 49 în 1985 și 56 în 1989. Numărul creșelor a ajuns la 18, cu 1 766 locuri și 1 766 paturi în 1985, ca în 1989 să fie de doar 12 creșe cu 1 096 locuri și 1 096 paturi. În Tîrgu-Mureș a funcționat un leagăn de copii cu 250 de paturi în 1985 și 330 paturi în 1989.⁵⁹ În municipiu a crescut indicele de medici la 10 000 locuitori, iar accesibilitatea oamenilor la asistența medicală s-a îmbunătățit.

Eforturile medico-sanitare, la care se adaugă creșterea nivelului cultural al populației orașului, au determinat ameliorarea stării de sănătate a tîrgumureșenilor și a principalilor indicatori demografici. A scăzut indicele de mortalitate în general și în special cel de mortalitate infantilă, iar speranța de viață a locuitorilor orașului a crescut. În anii '60 au fost eradicate bolile transmisibile periculoase ca variola, holera, malaria, tifosul exantematic etc., a scăzut considerabil morbiditatea prin boli transmisibile precum: tuberculoza, febra tifoidă, tetanosul, difteria și poliomielia, pentru care s-au practicat imunizări active.⁶⁰

ECONOMIA

Industria

Dezvoltarea economică a Tîrgu-Mureșului a fost favorizată de o serie de factori, dintre care menționăm: existența în zonă a unor importante resurse naturale (gaz metan, păduri, roci utile etc.) utilizabile în industrie ca materii prime și combustibil energetic; tradițiile apreciabile existente în ramuri economice precum industria lemnului, industria textilă și a pielăriei, fabricarea cărămizilor, agricultura; rețeaua largă a căilor de comunicație feroviare și rutiere; potențialul demografic al zonei care a oferit forță de muncă suficientă pentru industrie; condițiile naturale favorabile agriculturii în zonă etc.⁶¹

Alimentarea Tîrgu-Mureșului cu energia electrică necesară întreprinderilor industriale, instituțiilor, iluminatului public și consumului casnic al populației este asigurată de industria energetică mureșeană, reprezentată de termocentralele de la Iernut și Fântânele (ambele situate în apropierea Tîrgu-Mureșului) și centralele din municipiu. Termocentrala de la Fântânele a fost creată în perioada primului plan decenal de electrificare a țării (1951-1960), a fost lărgită și modernizată în anii '60 ajungând la o putere instalată de 250 MW. Termocentrala de la Iernut a fost pusă în funcțiune în 1963, folosind, pentru prima dată în România gazul metan ca sursă de energie electrică. Această termocentrală era cea mai mare din județ, ajungând în urma modernizării din cincinalul 1965-1970, la o putere instalată de 800 MW. O termocentrală mult mai mică a fost creată în Tîrgu-Mureș în cadrul Combinatului „Azomureș” (prin anii 1970). Inițial a funcționat în oraș o microhidrocentrală, pe râul Mureș, de o capacitate foarte mică (de 3 milioane KW/h în 1970). Așadar, în cadrul industriei energetice ponderea predominantă o

⁵⁸ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 139-140.

⁵⁹ Idem, *Caietul... 1985-1985*, p. 6, 65-67.

⁶⁰ *Mureș...*, p. 184-189.

⁶¹ Ion Șoneriu, Ion Mac, *Județul Mureș*, Editura Academiei R. S. România, București, 1973, p. 109 și *Mureș...*, p. 113.

deținea termoelectricitatea care dispunea de trei stații de transformare (prin 1970): o stație de 110 KW care alimenta orașul și o parte din zona lui industrială, o stație de 110 KW la Azomureș, o stație de 220 KW ce aprovizionă partea vestică a orașului. Tîrgu-Mureșul a fost racordat la sistemul energetic național printr-o rețea electrică de înaltă tensiune, iar în oraș s-a construit o rețea electrică densă.⁶² Întreprinderea de rețele electrice Tîrgu-Mureș, cu profil de distribuire a energiei electrice, avea un personal de 1 038 salariați în 1975, 927 în 1980 și 644 în 1985.⁶³

Județul Mureș producea, în anii '70, aproximativ 7,3 miliarde KWH/an, adică de 6 ori mai mult decât întreaga Românie în anul 1938. În același timp, județul Mureș producea un procent de 21 % (în 1970) și de 11,3 % (în 1978) din producția totală de energie electrică a țării. Astfel, acest județ se situa pe locul 1 în 1970 și pe locul 2 în 1978 între județele țării, în domeniul industriei energiei electrice.⁶⁴

Industria combustibililor era reprezentată prin extracția și distribuția gazului metan, care furniza Tîrgu-Mureșului materia primă în industria chimică (la Combinatul „Azomureș”) și combustibil energetic necesar întreprinderilor și încălzirii clădirilor orașului. Gazul metan, cea mai importantă bogăție a subsolului județului Mureș, a fost descoperit în 1907 și a început să fie exploatat din 1913 (la Deleni, Sârmașu), extracția acestuia dezvoltându-se considerabil în epoca postbelică. Astfel, în 1978 se extrăgea de 16 ori mai mult gaz metan decât în 1950. Orașul Tîrgu-Mureș chiar era situat deasupra unui important zăcământ de gaz metan, care se extrăgea în puncte aflate la doar câțiva kilometri de oraș (la Sîngeorgiu de Mureș, la Sintana de Mureș, Ernei, Curteni, Chinari, Dumbrăvioara, Glodeni). Exploatarea era coordonată de Direcția Generală a Gazului Metan cu sediul la Mediaș, iar transportul se realiza printr-o rețea de conducte (între care cunoscuta conductă Agnita-Botorca).⁶⁵ În Tîrgu-Mureș, lungimea totală simplă a conductelor de gaz a crescut la 140 km în 1960, la 150,9 km în 1975, la 184,3 în 1980, la 189,5 km în 1985 la 194,3 km 1989, la 241 km în 1995. A sporit volumul de gaze naturale distribuite în Tîrgu-Mureș la 198 373 m³ în 1965, la 478 711 m³ în 1970, la 912 056 m³ în 1975, la 1 492 127 m³ în 1980 și 1 373 717 m³ în 1985, conform statisticilor oficiale. Din acest volum total, pentru uzul casnic al populației orașului s-au distribuit 70 329 m³ în 1965, 86 168 m³ în 1970, 105 137 m³ în 1975, 137 113 m³ în 1979, 122 902 m³ în 1980, 138 857 m³ în 1985. Se constată, așadar, o scădere drastică a volumului de gaz metan distribuit în anii '80 pentru consumul casnic, în condițiile în care numărul populației și al apartamentelor a crescut considerabil, fapt resimțit puternic de locuitorii orașului.⁶⁶ Cu o extracție anuală de peste 21 miliarde m³, județul Mureș producea 3/4 din producția totală de gaz metan a României, situându-se pe primul loc între județele țării în acest domeniu (în 1978).⁶⁷

Industria constructoare de mașini cuprindea în Tîrgu-Mureș subramura electrotehnică (reprezentată de Întreprinderea „Electromureș”), subramura mașinilor și utilajelor pentru industria ușoară (reprezentată de întreprinderile „Imatex” și « Metalotehnica ») și subramura reparațiilor pentru material rulant.

Întreprinderea „Electromureș” a fost creată în 1960, pe baza cooperativei meșteșugărești „Ciocanul”. Aceasta din urmă a fost înființată în 1950, avea 19 atelierele și producea sobe de gătit, articole de menaj etc., iar în 1957 a început producția mașinilor de calcul manuale. Pe această bază a luat ființă Întreprinderea „Electromureș” cu profilul electrotehnic (1960), care s-a lărgit considerabil prin construirea fabricii de conductori electrici (1969) și a fabricii de mașini electromecanice de calcul (1970). În 1978 „Electromureș”-ul avea 4 secții (fabrici): 1) articole

⁶² Ion Șoneriu, Ion Mac, *op. cit.*, p. 113-114, *Mureș...*, p. 122-124.

⁶³ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39.

⁶⁴ Ion Șoneriu, Ion Mac, *op. cit.*, p. 113-114 și *Mureș...*, p. 122-124

⁶⁵ Ion Șoneriu, Ion Mac, *op. cit.*, p. 115-116; *Mureș...*, p. 124-125.

⁶⁶ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 14; *Caietul... 1985-1995*.

⁶⁷ Ion Șoneriu, Ion Mac, *op. cit.*, p. 115-116; *Mureș...*, p. 124.

electrocalorice (producând aparate electrice de uz casnic), 2) conductori electrici izolați (producând cabluri), 3) cablaje auto (producând seturi complete de echipament electric pentru autoturisme, autobuze, autocamioane și tractoare, piese de schimb pentru echipamentul electric al locomotivelor Diesel și electrice fabricate la Craiova), 4) mașini electromecanice de calcul (producând mașini cu 3 operații și case de marcat).⁶⁸ Personalul angajat al întreprinderii a crescut la 3 996 salariați în 1975, la 6 313 în 1980, la 6 812 în 1985.⁶⁹

Întreprinderea "Imatex", creată în 1948, producea războaie automate de țesut lână (din 1968), de țesut bumbac, in, cânepă și fire combinate (din 1970), mașini de bobinat și dublat fire, piese de schimb pentru industria textilă. „Imatex”-ul avea 2 954 salariați în 1975, 3 502 în 1980, 3 469 în 1985.

Întreprinderea "Metalotehnica" a fost înființată în 1952, lărgită și modernizată în 1968, când s-a ajuns la dublarea capacității sale de producție. Era specializată în producția de mașini, utilaje și piese de schimb pentru industria tricotelor și a confecțiilor, produse de bună calitate, cu parametri tehnico-economici compatibili cu cei atinși pe plan mondial. "Metalotehnica" producea și pentru export în 16 țări (în 1978) între care SUA, Olanda, Maroc, Bulgaria, Ungaria, RDG, Mongolia. Aici lucrau 3 483 salariați în 1975, 4 229 în 1952, 4 545 în 1985.⁷⁰

Subramura reparațiilor pentru material rulant avea la origine un atelier privat de reparații de autovehicule, cu 26 muncitori și cu o capacitate de 5-6 autovehicule pe lună în 1948. Atelierul, naționalizat în 1948, s-a dezvoltat, devenind astfel "Întreprinderea de reparații auto" Tîrgu-Mureș, profilată pe reparația autobuzelor și autospecialelor, la care s-a adăugat (în 1965) fabricarea unor piese de schimb. Avea 2 101 salariați în 1975, 2 310 în 1977, 2 501 în 1980, 2.389 în 1985.⁷¹ Cooperativa "Metalul" și o secție a întreprinderii "Prodcomplex" produceau bunuri metalice de larg consum.

Industria chimică era reprezentată de Combinatul Chimic "Azomureș", creat în 1966 și dezvoltat puternic în anii '70 (devenind un gigant industrial). „Azomureș”-ul valorifică gazul metan extras în zonă și producea în primul rând îngrășăminte chimice pentru agricultura țării și pentru export. În anii '70, "Azomureș-ul" producea peste 1/4 din producția de îngrășăminte azotoase a României, precum și 90 % din necesarul de hârtie fotosensibilă a țării. Personalul său a crescut la 2 676 salariați în 1975, la 3 794 în 1976, la 4 002 în 1981, la 4 712 în 1982, la 4 438 în 1985.⁷²

Industria materialelor de construcție era reprezentată de fabrica de cărămidă din cartierul Mureșeni și de fabrica de cărămidă din cartierul Tudor, în timp ce la Ungheni se produceau prefabricate de beton și terasit pentru construcții.⁷³

Industria de exploatare și prelucrare a lemnului era avantajată de existența în zonă a unor bogate resurse forestiere (pădurile din zona montană a Gurghiului) și de vechea tradiție dezvoltată în domeniu. Pe baza vechii fabrici de mobilă private "Székely și Réthi", naționalizată în 1948, s-a dezvoltat Întreprinderea de prelucrare a lemnului IPL „23 August” care a fost, realmente, în anii '60-'80 una dintre cele mai moderne fabrici de mobilă din România. Întreprindere deosebit de performantă, I.P.L. „23 August” producea anual câteva zeci de mii de garnituri de mobilă (57 000 în 1978) în peste 400 de sortimente de foarte bună calitate. O pondere însemnată circa 1/3 din volumul producției o deținea mobilă stil – baroc, flamand, rustic – sculptată, foarte solicitată la export. De altfel aproape întreaga producție fabricii (94%) era

⁶⁸ I. Șoneriu, Ion Mac *op. cit.*, p. 117; *Mureș...*, p. 125-127.

⁶⁹ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 39; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 117-118; *Mureș...*, p. 127.

⁷¹ I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 118; *Mureș...*, p. 129.

⁷² I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 120-121; *Mureș...*, p. 132; DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39.

⁷³ *Mureș...*, p. 132-134.

destinată exportului în circa 40 de țări din 4 continente (URSS, SUA, Canada, Israel, Anglia, Franța, Suedia etc.) în anii '70. Față de anul 1950, producția a crescut de peste 8 ori în 1965, de 10 ori în 1970 și de 30 de ori în 1978. I.P.L. 23 August avea 3 118 salariați în 1975, 3 449 în 1980, 3 871 în 1984, 7 292 în 1985.

O altă fabrică de mobilă importantă era întreprinderea ILEFOR (din cartierul Mureșeni) care producea anual zeci de sortimente de mobilă, având și o însemnată cotă de export (de 23,2 % în 1965 și de 33,4 % în 1978). ILEFOR avea 2 437 salariați în 1977, 3 051 în 1983, 3 452 în 1984. O fabrică mai mică era Cooperativa „Mobila”.⁷⁴

Industria textilă și a confecțiilor textile era reprezentată de: întreprinderea de confecții „Mureșul” (din cartierul „7 Noiembrie”) înființată în 1959 (care avea 1 675 salariați în 1975, 1.521 în 1980, 1 614 în 1985); cooperativele „Textila – Mureș” și „Tricotex”; o secție a întreprinderii „Prodcomplex” ce confecționa covoare de tip persian; întreprinderea „Țesătoria de Bumbac” (din cartierul „Mureșeni”) înființată în 1978 (având 304 salariați în 1978, 816 în 1979, 698 în 1981, 659 în 1985); întreprinderea „Țesătoria de Mătase” (situată tot în cartierul Mureșeni) creată în 1980 (având 369 salariați în 1980, 544 în 1981, 649 în 1982, 504 în 1985).⁷⁵

Industria pielăriei avea tradiție în Tîrgu-Mureș, existând o fabrică interbelică naționalizată (în cartierul Libertății) la care s-a adăugat în anii '60 Fabrica de Pielărie și Mănuși (din cartierul Mureșeni) care, în anii '70, era una din cele mai mari și mai moderne din țară. Fabrica avea tăbăcărie și o secție de confecționat mănuși de piele a căror calitate superioară le făcea foarte solicitate la export. De pildă, în 1970 au fost exportate sute de mii de perechi în 13 țări (URSS, Canada, Suedia, Norvegia, Finlanda etc.) Tot aici se produceau mănuși de protecție și haine de piele. Fabrica avea 2 413 salariați în 1975, 2 485 în 1980, 2 668 în 1985.⁷⁶

Întreprinderea „Prodcomplex” din cartierul Mureșeni, înființată în 1950, avea multe secții cu profiluri foarte diferite. „Prodcomplex”-ul producea covoare de tip persian confecționate manual, sticlărie de ambalaj (sticle, borcane), sticlărie ornamentală (remarcându-se sortimentul “Rubin” de sticlă șlefuită), obiecte din plastic (lăzi de pâine), mobilier metalic etc. Avea 4 597 salariați în 1977, 5 166 în 1980, 3 609 în 1985.⁷⁷

Industria alimentară din Tîrgu-Mureș era reprezentată de un număr mare de întreprinderi și unități. Întreprinderea de Morărit, Panificație și Paste Făinoase, înființată în 1968, avea o serie de unități (între care Fabrica de Pâine de pe strada Depozitelor) unde lucrau 1 371 salariați în 1975, 1 664 în 1977, 1 618 în 1985. Fabrica de Zahăr (de pe str. Depozitelor), fondată încă din 1894, și naționalizată în 1948, a fost modernizată și mărită în anii '50 și avea 710 salariați în 1975, 596 în 1980, 622 în 1985; materia primă folosită era sfecla de zahăr produsă în mare parte de agricultura județului Mureș. Întreprinderea de Industrializare a Laptelui (din cartierul Mureșeni), înființată în 1955, avea 402 salariați în 1975, 536 în 1980, 488 în 1985. Fabrica de Conserve (cartierul Mureșeni), fondată în 1942 și naționalizată în 1948, avea 939 salariați în 1975, 819 în 1980, 725 în 1985. Întreprinderea Vei și Vinului, înființată în 1951, avea 333 salariați în 1975, 248 în 1980, 310 în 1985. Se adaugă abatoarele și secțiile de prelucrare a cărnii, depozitele frigorifere.

Industria poligrafică era reprezentată de tipografia înființată în centrul orașului în anul 1949, care avea 180 de salariați în perioada 1975-1985.⁷⁸

Ultima întreprindere înființată în această perioadă a fost Fabrica de Medicamente (situată pe str. Cuza Vodă) care și-a început activitatea în 1988.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 134-137; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 122-125; DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 56.

⁷⁵ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39-59; *Mureș...*, p. 139-140; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p.127.

⁷⁶ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39-50; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 127-128.

⁷⁷ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 54; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p.126.

⁷⁸ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 39-59; I. Șoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 128-129; *Mureș...*, p. 140-142.

Transporturile

Transporturile feroviare ale Tîrgu-Mureşului au o veche tradiţie, fiind asigurate de linia ferată Războieni-Deda construită încă de la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX (Războieni – Tîrgu-Mureş în 1871, Tîrgu-Mureş – Reghin – Deda în 1905, Deda – Gheorgheni în 1909) şi două linii ferate înguste. Linia normală (unică şi neelectrificată) Războieni – Deda leagă Tîrgu-Mureşul de numeroase centre urbane din ţară (Bucureşti, Cluj, Oradea, Braşov, Timişoara, Iaşi, Galaţi etc.) şi din străinătate (Budapesta ş.a.) servind unui trafic intens de călători şi de mărfuri. Cele două linii ferate înguste ("mocăniţa") leagă oraşul de zonele rurale ale Câmpiei Transilvaniei (linia Tîrgu-Mureş-Miheşu de Câmpie, 55 km.), respectiv ale Văii Nirajului (linia Tîrgu – Mureş – Sovata, 82 km.). Oraşul dispune de Gara CFR Tîrgu-Mureş Nord (din cartierul 7 Noiembrie), de halta Azomureş şi de Gara Tîrgu-Mureş Sud (din Cristeşti).

La nivel de judeţ, densitatea reţelei de linii ferate era de 71,4 km la 1 000 km² de teritoriu, superioară densităţii medii pe ţară (care era de 46,7 km/1000km²), din acest punct de vedere judeţul Mureş situându-se pe locul II între judeţele ţării (după jud. Timiş cu 90,7 km²) în anii '70.⁷⁹

Transporturile rutiere se bazează pe o infrastructură care a cunoscut în epoca postbelică un amplu proces de dezvoltare, modernizare şi de creştere a densităţii de drumuri, pe măsura creşterii demografice, urbanistice şi economice a Tîrgu-Mureşului, ca şi a României în general.

În domeniul transportului urban de călători, prin construcţia de şosele, lungimea traseelor autobuzelor de oraş a crescut la 101 km în 1965, la 152 în 1970, la 201 în 1975, la 212 în 1980, apoi la 180 km în 1985-1989. Numărul autobuzelor de oraş din inventar a crescut la 91 în 1965, la 117 în 1970, la 161 în 1975, la 187 în 1977, pentru a scădea relativ în timpul crizei economice din anii '80, la 147 în 1980, la 125 în 1985, la 110 în 1989, ajungând la 106 în 1995. Prin urmare a crescut numărul mediu zilnic al autobuzelor de oraş în circulaţie la 63,2% în 1965, la 92,3 în 1970, la 126,7% în 1975, la 118,6% în 1977, pentru a scădea relativ în anii '80 la 98,9% în 1980 şi la 59,9% în 1985. La fel a crescut numărul de călători transportaţi zilnic.

Numărul de autotaximetre a evoluat astfel: 23 în 1965, 21 în 1970, 40 în 1975, 51 în 1977, după care a fost drastic redus la 12 în 1980, 20 în 1985, 18 în 1989. Aceeaşi evoluţie a avut-o numărul mediu de autotaximetre în circulaţie. În anii '80 au circulat doar câteva maxi-taxi (7 în 1985 şi 9 în 1989), având trasee de 46 km în 1985 şi 77 km în 1989.⁸⁰

Fiind un important nod de comunicaţii rutiere al ţării, Tîrgu-Mureşul este străbătut de drumurile naţionale: DN 15 (Turda – Tîrgu-Mureş – Reghin – Topliţa – Borsec – Bistricioara) care dublează calea ferată Reghin – Deda pe cursul râului Mureş şi DN 13 (Bucureşti – Braşov – Sighişoara – Tîrgu-Mureş – Cluj – Oradea) care face parte în acelaşi timp din drumul european E 60 (denumit în anii '70, E 15), ce leagă Constanţa de Hamburg. În municipiu, DN 15 este reprezentat de străzile Gh. Doja – Centru – 7 Noiembrie (din 1990 denumită 22 Decembrie 1989), iar DN 13 de străzile Gh. Doja – 1 Decembrie 1918. La acestea se adaugă drumurile judeţene care leagă Tîrgu-Mureşul de ansamblul judeţului. Municipiul este sediul unei întreprinderi de transporturi auto de călători cu o rază teritorială foarte largă, depăşind cu mult limitele judeţului Mureş, însă cu o densitate şi o frecvenţă mai mare pe teritoriul judeţului. De Tîrgu-Mureş erau legate direct peste 50 de linii de autobuze, circulând zilnic cu o frecvenţă mai mare sau mai mică, unele linii depăşind 100 km. lungime (spre Cluj, Braşov, Sibiu etc.). O autogară mare a fost construită pe str. Gh. Doja. Calitatea drumurilor româneşti a lăsat însă mult de dorit întotdeauna, fiind inferioară celei din alte ţări şi oraşe europene.⁸¹

În anii '60 a fost construit Aeroportul Tîrgu-Mureş, amplasat la 12 km. spre vest de municipiu (lângă satul Vidrasău). Era un aeroport folosit numai pentru transporturile aeriene

⁷⁹ I. Şoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 151-153; *Mureş...*, p. 144-145.

⁸⁰ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 13; Idem, *Caietul... 1985-1995*, p.68.

⁸¹ Şoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 154-155; *Mureş...*, p. 142-144.

interne, legând Tîrgu-Mureşul de Bucureşti şi Cluj-Napoca.⁸² Tîrgu-Mureş se alătură astfel principalelor oraşe ale României care dispun de aeroporturi (precum Bucureşti, Cluj, Timişoara, Arad, Baia-Mare, Caransebeş, Iaşi, Suceava, Bacău, Tulcea şi Constanţa).⁸³

Tot mai mulţi târgumureşeni s-au angajat în transporturi, ajungând la 2 722 salariaţi în 1965, la 3 931 în 1970, la 4 410 în 1975, la 7 233 în 1980, pentru ca în perioada crizei economice numărul lor să se reducă relativ, la 7 095 salariaţi în 1985, la 5 909 în 1989.⁸⁴

Telecomunicaţiile

Serviciile de poştă şi telecomunicaţii au cunoscut un amplu proces de dezvoltare şi modernizare în Tîrgu-Mureş în special în anii '60 -'70 -'80. În 1969 a intrat în funcţiune Palatul Telefoanelor (sediul judeţean al serviciilor de Poştă, Telegraf, Telefon, Radio) construit în centrul oraşului şi dotat cu echipament modern, incluzând o centrală telefonică automată. În 1974 oraşul a fost racordat la reţeaua telefonică interurbană. În telecomunicaţii lucrau 456 salariaţi în 1965, 606 în 1970, 724 în 1975, 803 în 1980, 785 în 1985, 801 în 1989.⁸⁵ Municipiul dispunea de 6 unităţi PTTR cu servicii telefonice pentru servirea publicului în anul 1970, de 7 în 1975-1983, de 8 în 1984-1985, de 9 în 1989. Capacitatea centralelor telefonice locale şi interurbane automate de uz public a crescut. Numărul de posturi telefonice publice locale şi interurbane a sporit. Tot mai multe instituţii din oraş şi tot mai mulţi târgumureşeni şi-au instalat telefoane cu abonament, vorbind la telefon din ce în ce mai mult şi mai frecvent, pe plan local, interurban şi internaţional. Numărul abonaţilor la serviciul telefonic a crescut la 12 326 în 1975, la 13 850 în 1977, la 17 178 în 1978, la 19 760 în 1979, la 23 159 în 1981, la 23 777 în 1985, la 32 205 în 1989, la 43 956 în 1995.⁸⁶

Radioul era ascultat în oraş încă din epoca interbelică, dar în epoca postbelică târgumureşenii (şi instituţiile de aici) au cumpărat zeci de mii de aparate de radio. A fost înfiinţat şi studioul teritorial Radio Tîrgu-Mureş în 1955, cu emisiuni în limbile română, maghiară şi germană. Numărul abonaţilor la radio a crescut la 29 182 în 1985, la 29 583 în 1989, la 69 977 în 1995. După înfiinţarea Televiziunii Române în 1957 au apărut şi în Tîrgu-Mureş televizoarele, mai întâi la instituţii, fiind puţine şi scumpe. Începând din anii '70, mii de familii târgumureşene au cumpărat televizoare alb-negru. Numărul abonaţilor TV au crescut la 37.885 în 1985 şi 37 857 în 1989, la 50 881 în 1991.

În telecomunicaţii lucrau 456 salariaţi în 1965, 606 în 1970, 724 în 1975, 803 în 1980, 785 în 1985, 801 în 1989.⁸⁷

Ritmurile de creştere economică anuale în anii '60-'80 au fost foarte ridicate, specifice pentru o perioadă de industrializare.

Tîrgu-Mureşul a devenit astfel unul dintre centrele industriale importante ale României şi o bază de comunicaţii însemnată pentru zona Transilvaniei. Industria sa (reprezentată de 20 întreprinderi de stat şi 7 unităţi cooperatiste) producea 47 % din valoarea anuală a producţiei industriale globale a întregului judeţ Mureş. Urbea de pe Mureş avea o contribuţie importantă la promovarea judeţului pe primele locuri între judeţele ţării. Astfel, în 1978 judeţul Mureş deţinea locul 1 pe ţară la producţia de gaz metan (pondere de 3/4), locul 1 la zahăr (pondere de 1/5), locul 2 la energie electrică (pondere 1/5), locul 3 la total îngrăşăminte cu azot (pondere 1/4), locul 6 la exploatarea şi prelucrarea lemnului (pondere 4,8 %), locul 6 la pielărie (pondere 5,3 %), locul 8 la industria alimentară (pondere 3,4 %), locul 12 la textile (pondere 2,9 %), locul 16

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Claudiu Giurcăneanu, *Geografia României*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996, p. 126.

⁸⁴ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 15; *Caietul... 1985-1995*, p. 9.

⁸⁵ I. Şoneriu, I. Mac, *op. cit.*, p. 155; *Mureş...*, p. 145-146; DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 15; *Idem*, *Caietul... 1986-1995*, p. 9.

⁸⁶ DJSM, *Caietul... 1965-1985*, p. 142; *Idem*, *Caietul... 1985-1995*, p. 60.

⁸⁷ *Ibidem*, *Caietul... 1985-1995*, p. 60.

la construcțiile de mașini (pondere 1,9 %) etc. Pe ansamblul ramurilor industriale, județul Mureș deținea locul 10 cu o pondere de 3,2 % din valoarea producției industriale totale a țării.⁸⁸

Concluzii

Evoluția postbelică a orașului Tîrgu-Mureș a fost profund marcată de regimul totalitar comunist, atât în încercarea de a înfăptui utopia societății fără clase prin încălcarea drepturilor fundamentale ale omului, cât și prin programul de industrializare forțată. În același timp, orașul a cunoscut un proces de dezvoltare accelerată a economiei, urbanizării, învățământului și culturii, a ocrotirii sănătății, rezultat al eforturilor întregii societăți.

⁸⁸ *Mureș...*, p. 114.

ABSTRACT

FROM THE HISTORY OF TIRGU-MURES ASPECTS OF IT'S SOCIAL, POLITICAL, DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC EVOLUTION BETWEEN 1944 AND 1989

Because of the communist regime censorship – regime that wanted to hide the truth about its own history – before 1989, nobody made a realistic historical study regarding the whole evolution of Tîrgu Mures in the period after World War 2.

This is why we want to realize the first scientific historical study of Tîrgu Mures between 1944 and 1989 regarding all its aspects: political, social, demographic and economic – all this based on the valorification of historic documents.

The communist regime initiated a policy of repression and terror that: destroyed the city's elite and it's middle class, killed many innocent people, violated human rights, confiscated private property by nationalization and collectivization, persecute the Church.

Inspired from the Soviet model, in 1952 the Hungarian Autonomous Region was created with the regional capital at Tîrgu Mures. This was reorganized in 1961 as: The Mures Hungarian Autonomous Region and abolished in 1968. This region was a fief of the Hungarian leaders from the Communist Party.

The communist state realized its policies of forced industrialization and fast urbanization as a result of the efforts of the entire society, of the workers.

The population of Tîrgu Mures grew 4 times in 4 decades reaching over 160,000 inhabitants. The Ceausescu regime had a policy of encouraging the growth of the proportion of ethnic Romanians in the city.

The city knew important progress in the economic development, urban construction, transport system, health, education and culture.

The economic crisis, the food and consumer goods shortages, the human rights violations caused revolt among the population of Tîrgu Mures.

Its citizens actively participated in the Revolution of December 1989.